

НАШІ ЮВІЛЕЇ

ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДМИТРА МИКОЛАЙОВИЧА СМОЛИЧА

ТИТОВА Г. І.

ДМИТРО СМОЛИЧ: ПОЧАТОК ТВОРЧОГО ШЛЯХУ

Дмитро Смолич – видатний оперний режисер, автор більш як шістдесяти оперних постановок на провідних театрах колишнього Радянського Союзу. Його творче життя пов'язане з багатьма театральними колективами, але найбільше режисер працював із Київським театром опери та балету імені Т. Г. Шевченка, здійснивши постановку більш як двадцяти опер, а найкращі з них в репертуарі й досі і йдуть з аншлагом.

Характерно, що Дмитро Смолич є сином знаменитого оперного режисера Миколи Смолича, основоположника музичної режисури, тому батько завжди був для нього взірцем і наставником у виборі життєвого шляху.

Народився Дмитро Миколайович Смолич 11 квітня 1919 року в Ленінграді. До 1929 року зростав і навчався у цьому місті, перебуваючи у вишуканому театральному середовищі. Його батько був на той час режисером Ленінградського театру опери та балету (Маріїнський театр), а згодом – його художнім керівником, крім того, – директором Ленінградського Малого оперного театру. Батько всіляко залучав сина до професії, його підтримувала й мати, Ніна Усачева-Смолич, драматична актриса, яка прищеплювала любов до музики, образотворчого мистецтва, всебічно розвивала світогляд дитини. Коли Дмитру виповнилось десять років, він із сім'єю переїхав до Москви, батька призначили головним режисером Большого театру (1930–1936). У їхньому домі бували Д. Шостакович, О. Мелік-Пашаєв, І. Рабінович – сценограф багатьох спільних вистав, та багато інших митців, з якими працював Микола Смолич.

У березні 1935 року постановою Радянського уряду було утворено державну Оперно-драматичну студію під керівництвом К. Станіславського, у якій втілювалися всі творчі розробки його системи виховання актора. До викладання у студії запрошували найкращих учнів К. Станіславського, а також найвідоміших акторів МХАТу – М. Ліліну, Л. Леонідова, М. Кнебель, О. Андровську, М. Кедрова, В. Орлова, З. Соколову. Свою студію К. Станіславський вважав експериментальною майстернею, у якій молодь могла набути найбільш ефективного акторського навчання і режисури і надалі передавати здобуті знання. У 1935 році відбувся перший набір на драматичне відділення. Було подано три тисячі заяв, серед них і заява Дмитра Смолича. Протягом усього літа з абітурієнтами проводились підготовчі заняття. Готували етюди, уривки з творів художньої літератури, а потім влаштовували перегляд і таким чином здійснювали вибір найкращих. У суддівській колегії були: Л. Леонідов, І. Москвін, М. Кедров, В. Топорков, З. Соколова. За результатами вступних іспитів «було прийнято 30 осіб»¹, серед них був і Д. Смолич.

¹ Новицкая Л. П. Уроки вдохновения / Л. П. Новицкая. – М. : Всерос. театр. об-во, 1984. – С. 17. Тут і далі цитати з іншомовних джерел подано у перекладі автора статті.

На перших курсах Д. Смолич особливо наполегливо працював над постановкою голосу, дикцією, художнім читанням прози та розмовних текстів. Особливо захоплювався удосконаленням пластичного вираження; як актор, він домагався плавності, ритмічності рухів, здатності відчувати енергію мускул. Щоб досягти результату, серйозно ставився до таких дисциплін, як танці, гімнастика, акробатика, фехтування, ритміка, сценічний рух. Д. Смолич утілював у життя слова К. Станіславського про те, що режисер свій шлях у мистецтві має починати з того ж, що й актор, – із практичного вивчення законів акторської майстерності. Зі спогадів однокурсника І. Лакштанау: «Костянтин Сергійович в оточенні педагогів і асистентів студії дивиться етюд, який показує Смолич <...> він задоволений, обличчя його сповнене цікавості, а Смолич усе придумує і захоплено показує»¹. Студентом, він брав участь у різноманітних концертах, театральних виставах як у студії, так і в антрепризі; мав прекрасні акторські здібності; досконало знав не тільки ролі, які виконував сам, а й ролі своїх партнерів. Зберігся договір між Д. Смоличем і Всесоюзним радіокомітетом СРСР, у якому зазначено, що артиста Д. Смолича запрошено до радіопостановки твору В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» у ролі Ромео², а вже через два місяці він складав випускний іспит з акторської майстерності: за роль Меркуціо у спектаклі В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» він отримав високу оцінку комісії. «Найбільш вдалі акторські роботи – М. Міщенко (Джульєтта), Е. Рубцової (Годувальниці), Д. Смолича (Меркуціо), А. Зіньковського (Тібальт), Т. Орлової (пані Капулетті). Керівництво вирішило включити цей навчальний спектакль до репертуару студії»³.

Д. Смолич навчався всьому, що К. Станіславський визначав як «робота над роллю», над виставою, «метод фізичних дій», «логіка дій», «мистецтво переживання», але найбільше його вабила оперна режисура. «Дмитро просто пропадав на репетиціях оперного відділення»⁴. Після смерті К. Станіславського (1938) студію очолив його учень Михайло Кедров. Він був актором у Другій студії МХАТу, а 1936 року К. Станіславський йому доручив режисерську і педагогічну роботу в Оперно-драматичній студії. Він створив кілька постановок, драматичних і оперних, зокрема «Три сестри» А. Чехова і «Чіо Чіо Сан» Дж. Пуччіні⁵. У своїй роботі М. Кедров особливу увагу звертав на пластичну виразність, чіткість форми і композиції. Саме він став наставником Д. Смолича, який із часом утілює його настанови у своїй режисерській практиці. Дебютною виставою режисера-початківця мала стати опера Дж. Пуччіні «Богема», але не судилося⁶. Початок війни зруйнував усі плани. Однак студія не полишала свого талановитого учня. У 1942 році Д. Смоличу було доручено постановку опери Ф. Обера «Фра-Дияволо»⁷. У 1943 році студію реорганізували в Оперно-драматичний театр.

¹ Лакштанау І. Дзвіз яго творчасці / І. Лакштанау // Літаратура і мастацтва. – Мінск, 1963. – 19 люты.

² Договор № 182 от 22 апреля 1941 года между Всесоюзным радиокомитетом СНК СССР в лице А. А. Тищенко и артистом Д. Смоличем для выступлений у микрофона в радиопостановке «Ромео и Джульетта» в роли Ромео. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 16.

³ Новицкая Л. П. Эстафета молодым: К. С. Станиславский в оперно-драматической студии. Из воспоминаний / Л. П. Новицкая. – М. : Либроком, 2012. – С. 218.

⁴ Лакштанау І. Дзвіз яго творчасці / І. Лакштанау // Літаратура і мастацтва. – Мінск, 1963. – 19 люты.

⁵ Докладніше див.: Марков П. А. Оперно-драматическая студия имени К. Станиславского / П. А. Марков // Театральная энциклопедия : в 6 т. – Т. 4 : Нежин – Сярев / гл. ред. П. А. Марков. – М. : Сов. энциклопедия, 1965. – Стб. 193.

⁶ Жолдак В. Чотири сторінки біографії / В. Жолдак // Вечірній Київ. – 1975. – 6 березня.

⁷ «Студия поручает постановку оперы Ф. Обера “Фра-Дьяволо” Д. Смоличу <...> Срок окончания работы с генеральной репетицией 5 марта 1943 года, Государственная Оперная и Драматическая студия

Згодом театру присвоїли ім'я її засновника (тепер це Державний музичний театр імені К. С. Станіславського і В. І. Немировича-Данченка) На жаль, із навчальних документів Д. Смолича збереглися тільки свідоцтво про закінчення оперно-драматичної студії за підписом І. А. Рафаїлова¹ та довідка про проходження військової підготовки².

З 1938 року батько Д. Смолича обіймав посаду директора та художнього керівника Державного академічного театру опери і балету УРСР. Молодий режисер також прагнув працювати у Києві, 1941 року його мрії здійснилися: він отримав направлення до цього театру, але розпочалась Велика Вітчизняна Війна, театр евакуювали до Уфи, пізніше – до Іркутська. Дмитро Миколайович у ці роки працює у Москві, Уфі й Іркутську. Він пише п'єси, лібрето та сценарії до концертів. Збереглась п'єса «Наше сузір'я», написана 1943 року про героїчну боротьбу молодих пілотів з німецько-фашистськими загарбниками. Основні дійові особи: Єгор Кисильов, Володя, Толя, Петро, Ніна, Таня – молодь, яка вболіває за долю Батьківщини і готова віддати за неї своє життя³. Пізніше цю тему буде втілено у відомому романі О. Фадеєва «Молода гвардія» (1945). У 1947 році цей сюжет Ю. Мейтус утілить в однойменній опері. Відзначимо, що родина Мейтусів товаришувала зі Смоличами. З листа М. Смолича до Ю. Мейтуса дізнаємось: «Дмитро пише лібрето українського комічного балету «Бісова ніч»⁴, над ним працював композитор В. Йориш. Батько схвально ставився до творчої роботи сина, лише шкодував, що цього лібрето не бачить Ю. Мейтус.

Згадаємо, що перший національний балет на київській сцені – «Лілея» К. Данькевича – було успішно поставлено 1940 року на сюжет із поезії Т. Шевченка. Відчувалася потреба в національних балетах. У новому балеті «Бісова ніч»⁵, постановка якого відбулася у сезон 1943/1944 року, на основі національного сюжету органічно втілювалась класична форма хореографії з принципами народного танцю. Здійснив постановку С. Сергєєв, автор декорацій – О. Хвостенко-Хвостов. За сюжетом⁶, головні

К. Станиславского. Директор – Рафаилов И. А. Москва, Старопиминевский пер., 7-б. Постановщик – Д. Смолич, Брюсовский 12 кв. 7» (Договор от 10 ноября 1942 года г. Москва. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 13).

¹ З особової справи Д. Смолича: «Свидетельство взамен диплома № 4/К. Д. Н. Смолич прошёл курс режиссуры у ведущих режиссёров под руководством народного артиста СССР К. С. Станиславского и народного артиста РСФСР М. Н. Кедрова <...> Были пройдены и сданы зачёты по всем дисциплинам для театральных учебных заведений повышенного типа, по программам Театральных ВУЗов. Комитет по делам искусств при совете министров СССР. – И. А. Рафаилов 13 марта 1948» (Свидетельство взамен диплома № 4/К. – Архів відділу кадрів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич).

² Пропуск, видан Народным Комиссариатом Внутренних Дел. Главсевморпуть. Главное Управление Рабоче-крестьянской милиции на временное проживание в г. Владивосток, Анадырь на б/х «Ногаево», «Провидение» с 04 июня по 04 сентября 1940. – Архів відділу кадрів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. Документ представлено вперше.

³ Главрепертком Документ № 7. Пьеса Д. Н. Смолича «Наше созвездие» к юбилейной дате 25-летия комсомола <...> Обком ВЛКСМ города Иркутска ходатайствует утвердить пьесу. 18 августа 1943 года. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3.

⁴ Цит. за: Ємець О. Закоханий в театр. До 100-річчя від дня народження Юлія Мейтуса / О. Ємець // Музика. – 2003. – № 4. – С. 28–29.

⁵ Договор между директором театра имени Т. Г. Шевченко М. Пашиным и режиссёром Д. Смоличем от 15 января 1942 года на либретто балета «Чертовщина в запеканке» [пізніше – «Бісова ніч»]. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 8.

⁶ Йориш В. Бісова ніч : [програма балету сезону 1943–1944] / В. Йориш. – [Уфа, 1943] (Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 5).

герої брат Іван та сестри: старша – вдова Горпина і молодша Ганнуся, яка прагне вийти заміж. Горпина ворожить на судженого. Сцену перериває поява двох молодих парубків Олесь і Свирида, які повертаються увечері з ярмарку і просяться переночувати. До товариства приєднуються Іван, Кум і Писар, які цікавляться подіями на ярмарку. У розмовах і веселощах Іван із Кумом переодягаються у чортів і лякають молодь. На сцені панують ворожіння, веселощі, маскарад, жарти. Олесь закохується у Ганнусю і просить її вийти за нього заміж. Завершується все дійство їхніми заручинами.

Музика В. Йориша збагачена українськими народними мелодіями. Обробка народних пісень («Хмелю мій, хмелю», «Гаю мій, гаю»), варіації на тему «Гой, мої гречаники» вписані в основну канву твору. Ю. Мейтус відзначав у статті: «Автор лібрето Д. Смолич за нескладною інтригою вдало вибудував сцени, тісно пов'язавши їх між собою. В. Йориш створив повноцінний балетний твір, а глядач зацікавлено стежить за розвитком дії. Перед театром стояло завдання – здійснити постановку балету-комедії, і театр з успіхом виконав це завдання»¹. Доки театр перебував в евакуації, будь-який національний струмінь на сцені викликав зацікавлення і захоплення, надто у важкі часи війни. Але з поверненням колективу в Україну, вистава зазнала різкої критики. М. Стефанович, який згодом, після Миколи Смолича, обійняв посаду художнього керівника, згадував у своїй книзі: «“Бісова ніч” зустріла в Києві найсуворішу оцінку <...> критика розцінювала цей балет як мозаїку з класичних антре <...>»². Звинувачення стосувалися як спрощеного лібрето, так і музики. «Це енциклопедія популярних мелодій», – писав композитор П. Козицький³. Виставу зняли з репертуару. Для молодого режисера це була й особиста поразка, оскільки головну роль Ганнусі виконувала заслужена артистка УРСР А. І. Васильєва, дружина Д. Смолича, учениця знаменитої А. Ваганової⁴. Антоніна Васильєва, як і Дмитро Смолич, була родом із Петербурга. У її творчому доробку вже були вдалі балетні партії: Амура у «Полум'ї Парижа» Б. Асаф'єва, Парубійко в балеті Д. Шостаковича «Болт». Критика вважала її найуспішнішою виконавицею жіночих образів українських національних балетів – «Лілеї» К. Данькевича, «Лісовій пісні» М. Скорульського. В українське балетне мистецтво вона принесла складну бездоганну техніку, артистизм, щирість почуттів, уміла передавати глибокий ліризм і поетику вразливої української душі.

За роки війни Дмитро Миколайович створив ще кілька лібрето балетів та сценаріїв концертів, серед яких – «Іспанське капричіо»⁵ на музику М. Римського-Корсакова, «Фантастична симфонія»⁶ Г. Берліоза. Крім цього, режисер брав активну участь у роботі концертних бригад, які виїжджали на передову і підтримували бойовий дух бійців.

В Іркутську до київської трупи приєднався колектив Харківського оперного театру. Були поставлені вистави: «Травіата» Дж. Верді, «Євгеній Онегін» П. Чайковського, «Севільський цирульник» Дж. Россіні. В. Сухиненко схвально відгукнувся на прем'єру

¹ Мейтус Ю. «Бісова ніч» / Ю. Мейтус // Восточно-Сибирская правда. – 1944. – № 31, 13 февраль.

² Стефанович М. Київський державний орден Леніна Академічний театр опери та балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка : історичний нарис / М. Стефанович. – К. : Мистецтво, 1968. – С. 166.

³ Козицький П. «Бісова ніч» / П. Козицький, композитор // Радянське мистецтво. – 1945. – 23 травня.

⁴ Туркевич В. Хореографічне мистецтво України у персоналіях / В. Туркевич. – К. : Інтеграл, 1999. – С. 44.

⁵ Аванс за либретто балета на музику Н. Римського-Корсакова «Испанское каприччио» 2 мая 1943 года. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 14.

⁶ Договор от 24 января 1944 года на либретто балета Г. Берлиоза «Фантастическая симфония». – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 15.

опери «Севільський цирульник» Дж. Россіні: «Постановник М. Смолич спільно з режисером Д. Смоличем проявив велику винахідливість у роботі над спектаклем. Завдання – “обіграти” хори й ансамблі вирішено вдало. Легко і невимушено рухаються солісти. Усі деталі продумано і відшліфовано»¹. Так у співпраці з батьком Д. Смолич удосконалював свій професіоналізм.

Перша самостійна режисерська робота Д. Смолича створена у повоєнному Києві – це опера Дж. Верді «Травіата»² з українським текстом у перекладі М. Рильського. Вибір твору був не випадковим, адже до війни опера йшла у постановці режисера М. Варламова (прем'єра 1934 р.), диригента К. Адлера, у художньому вирішенні І. Курочки-Армашевського, а під час евакуації (1943) зі збірною трупкою Микола Смолич спільно з диригентом В. Йоришем у декораціях О. Хвостенко-Хвостова здійснив нову постановку в Іркутську. Повернувшись на Батьківщину, театр потребував нового сценічного втілення опери Дж. Верді. Цю роботу доручили Дмитру Смоличу.

Критики писали: «Працював режисер із справжнім проникненням у музику Верді і в цілковитій погодженості з музичним керівником постановки – народним артистом УРСР С. Столерманом»³. Художник – Б. Волков, хормейстер – В. Колесник. Головне завдання режисера – створити живий спектакль, розкрити задум композитора. Це і ідея, і головні герої з характерами та вчинками, і цінності епохи. Режисер вдався до різних засобів виразності, до дієвого вирішення вистави. Герої розкриваються у діях і вчинках. У мізансценах передбачено гармонію запропонованих обставин і проживання у них героїв. Розпочинається вистава змалюванням атмосфери тогочасного Парижа – суцільні розваги та веселощі. Д. Смолич зазначає: «На сцені різнобарвний натовп, у яскравих шовкових тренах. Хор, який виконує роль гостей, відтворює атмосферу “напівсвіту”. Гості сидять, стоять, розмовляють, кокетують. На першому плані грають у “піжмурки”. З'являється Флора з Маркізом, приходить Гастон з Альфредом. Альфред дарує символічний букет камелій»⁴. Погляд на Віолетту... і розпочинається історія великого кохання. Д. Смолич акцентував на мізансцені першого обміну поглядами, бо саме з цього моменту головних героїв полонить почуття, і всі подальші події розгортаються під впливом емоцій палкого кохання. Режисер підкреслював, що головна героїня хвора, але вся її увага спрямована на молодого вродливого Альфреда: «Всі присутні сідають за один круглий стіл – Барон, Флора, Маркіз, Альфред, Віолетта, Гастон та лікар, лунає дзвін бокалів, звідусіль їх оточують запрошені гості. На мить Віолетті стає погано, та на допомогу приходить лікар, який подає накидку»⁵. Щоб виокремити усамітнення Віолетти, наступну мізансцену Д. Смолич виносить на перший план і перекриває сцену інтермедійною напівпрозорою завісою. Завдяки такому прийому дуєт набуває ще інтимнішого змісту. На пам'ять Віолетта дарує Альфреду камелію з букету, який щойно він їй подарував. Інтермедійна завіса знову підіймається, веселощі та розваги заповнюють сцену: «Флора завершує розливати вино присутнім і в емоційному запалі викидається на стіл і танцює разом з усіма. Тут панують сміх, пустощі, танці, гра»⁶.

¹ Сухиненко В. Мастерски сделанный спектакль / В. Сухиненко // Восточно-Сибирская правда. – 1943 – № 34, 11 февраля.

² Докладніше див.: Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка. Історія і сучасність / Ю. Станішевський. – К. : Муз. Україна, 2002. – С. 217.

³ Юнакевич О. Успіх молодих / О. Юнакевич // Радянське мистецтво. – 1946. – 6 лютого.

⁴ Смолич Д. Режисерська експлікація / Д. Смолич. – Архів Національної Опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 29. – Д. № 5.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

Наступна сцена Віолетти психологічно вкрай насичена. Режисер вибудував мізансцену за логікою переживань героїні: «Віолетта провела гостей і залишилась самотня біля дверей, враз їй стало холодно і вона йде до каміну, бачить вже згаданий букет камелій, що подарував їй Альфред»¹. Звучить відома арія. Дуже вдало увиразнено квіти, співакці легше відтворити замріяність, зрозумілою стає і психологічний стан героїні, який виник після зустрічі з Альфредом. Вона з квітами і танцює, і милується ними, і насолоджується пахощами, якісь розкидає, а якісь ставить у вазу.

У другій дії режисер приділяє особливу увагу заданому композиторському метроритму – *Andante, Adagio, Andante, dolcissimo*. Альфред намагається зрозуміти й оцінити міру жертвовності Віолетти: «Для мене всіх вона залишила і всіх забула, лиш поруч з нею серцем я відпочиваю...». Режисер, працюючи з акторами-співаками, вимагає звернути увагу на ці фрази, які потребують особливої чуттєвості і м'якості у сценічній поведінці. Різкість і драматизм – неприпустимі. Пізніше критика високо оцінить роботу режисера з акторами: «Н. Дідученко в ролі Альфреда показав блискучу вокальну техніку, велике проникнення у зміст партії»². Особливу увагу виконавців режисер звертає на дикцію, адже опера мала вдалий український переклад. Таке прискіпливе ставлення режисера не залишилось не поміченим: «Розглядаючи постановку “Травиату”, не можна обминути й такого важливого компонента спектаклю, як слово. Український переклад цієї опери – один із зразків, якими може пишатись київський театр. Переклад дуже музичний, саме слово у ньому співає»³.

Сцена Віолетти і Жермона, центральна у другій дії, сповнена особливого драматизму. Режисер наголосив на мізансцені, у якій Жермон і Віолетта сидять поруч, що символізує нібито довіру, а пізніше Жермон встає і постійно перебуває позаду Віолетти, щоб вплинути на її остаточне рішення. Критики пишуть: «К. Лаптев блискуче виконав свою партію і створив з невеликого музичного матеріалу правдивий образ засліпленого спочатку родинною пихою батька <...>»⁴. За режисерськими ескізами художник Б. Волков створив величні декорації. Д. Смолич прагнув, щоб глядач занурився в ошатно вбрану залу з багатим оздобленням і освітленням, адже тут розважаються, грають у карти, танцюють. У кінці режисерської експлікації Д. Смолич вшивав замальовки кожної дії. Вони зроблені різнокольоровими олівцями: червоним – перший план, синім і коричневим – усе те, що мало бути на другому і третьому планах. Докладно виписано і світлову партитуру. Балетними номерами, за задумом, мало постійно посилюватися емоційне напруження кожної масової сцени. Балетмейстер С. Сергєєв у деяких номерах навіть перевищив це завдання: «Прекрасно поставлений і виконаний циганський танець (арт. В. Шехтман)»⁵. А от танець «каскадних» танцівниць викликав сумнів у критики, балетмейстера звинуватили у застосуванні

¹ Смолич Д. Режисерська експлікація / Д. Смолич. – Архів Національної Опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 29. – Д. № 5.

² Старинкевич Е. «Травиата», прем'єра в театре оперы и балета им. Т. Г. Шевченко / Е. Старинкевич // Правда Украины. – 1946 года. – 2 марта. – № 46 (2242).

³ Юнакевич О. Успіх молодих / О. Юнакевич // Радянське мистецтво. – 1946. – 6 лютого.

⁴ Там само.

⁵ Старинкевич Е. «Травиата», прем'єра в театре оперы и балета им. Т. Г. Шевченко / Е. Старинкевич // Правда Украины. – 1946 года. – 2 марта. – № 46 (2242).

«прийому, притаманному опереті»¹, але підкреслювалося, що це зауваження не стосується загальної високої оцінки вистави. Особливо контрастна й емоційна кульмінація третьої дії. «Кидаючи гроші Віолетті, Альфред біжить до виходу, де зустрічається з батьком, безсилу Віолетту ведуть до крісла. Мізансценічно Віолетта та Альфред у протилежних сторонах сцени, Жермон виходить у центр і на прощання демонстративно поклоном висловлює свої глибокі вибачення за сина»².

У четвертому акті акцентовано камін, біля нього – велике крісло з пуфиком, столик, позаду ширма, вікна на заднику, з яких лунатимуть звуки вуличного карнавалу, подалі – крісло для Аніни, столик з ліками. Світло приглушене. Сцена витримана у заданій атмосфері. Критики схвально оцінили цей акт: «<...> Оформлення благородного світло-коричневого забарвлення, що відповідає характеру дії, виконане дуже лаконічно, строго, та стильно»³. Віолетта читає лист від Жермона, але емоції відчаю і передчуття смерті переважають у прощальній арії. Повернення Альфреда лише є кадансом у цій трагічній історії.

У виставі були заняті як відомі артисти-співаки (Є. Чавдар, П. Білинник М. Бем, М. Фокін, М. Шостак, Б. Пузін), так і молодь, яка зростала професійно у цій виставі (В. Борищенко, Б. Полякова, Н. Гончаренко, Н. Костенко, З. Кушнарєва, Н. Котишева, Г. Олійниченко та інші).

Дуже важливо, як ретельно Д. Смолич готував усі виписки для допоміжних служб. В експлікації здійснено перелік усіх необхідних речей для декораторів: «Завіса з мережива, портали, падути, куліси – перший акт, станок на всі акти, перила під мармур, білі і т. д.»⁴ Такі ж виписки для бутафорів і реквізиторів: «Вази, фужери, пляшки з вином, таці тощо»⁵. Окремою випискою є світлова партитура. Докладно (із зазначенням прізвища кожного учасника вистави) розписані в експлікації і артисти хору та мімансу.

Спектакль перебував у репертуарі 21 рік. Сам режисер після важких років війни здобув і свою особисту перемогу на творчій ниві: «З великою тривогою, з такою ж любов'ю працював я над створенням спектаклю “Травиата” в Київському оперному театрі. Наша громадськість і преса тепло прийняли виставу – і це було найкращою нагородою для моєї першої відповідальної постановки»⁶. Він тоді ще не усвідомлював, що його слова стануть девізом його життя: «Я, молодий творчий працівник, прагну віддати весь свій хист і вміння <...> піднесенню нашої культури на ще вищий щабель»⁷.

Ця вистава стала першим успіхом і початком великого творчого шляху режисера Дмитра Миколайовича Смолича.

¹ Старинкевич Е. «Травиата», прем'єра в театре оперы и балета им. Т. Г. Шевченко / Е. Старинкевич // Правда Украины. – 1946 года. – 2 марта. – № 46 (2242).

² Смолич Д. Режисерська експлікація / Д. Смолич. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 29. – Д. № 5.

³ Старинкевич Е. «Травиата», прем'єра в театре оперы и балета им. Т. Г. Шевченко / Е. Старинкевич // Правда Украины. – 1946 года. – 2 марта. – № 46 (2242).

⁴ Смолич Д. Режисерська експлікація / Д. Смолич. – Архів Національної Опері України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 29. – Д. № 5.

⁵ Там само.

⁶ Смолич Д. Провідне завдання творчого колективу / Д. Смолич // Радянське мистецтво. – 1946. – Травень.

⁷ Там само.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванс за либретто балета на музику Н. Римського-Корсакова «Испанское каприччио» 2 мая 1943 года. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 14.
2. Верді Дж. Травіата. Програма вистави Державного ордена Леніна Академічного театру опери та балету УРСР імені Т. Г. Шевченка / Дж. Верді. – К., 1956.
3. Главрепертком. Документ № 7 : Пьеса Д. Н. Смолича «Наше созвездие» к юбилейной дате 25-летия комсомола. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3.
4. Договор между директором театра имени Т. Г. Шевченко М. Пашиным и режиссёром Д. Смоличем от 15 января 1942 года на либретто балета «Чертовщина в запеканке» [пізніше – «Бісова ніч»]. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – № 3. – Д. № 8.
5. Договор от 10 ноября 1942 года г. Москва. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 13.
6. Договор от 24 января 1944 года на либретто балета Г. Берлиоза «Фантастическая симфония». – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 15.
7. Договор № 182 от 22 апреля 1941 года между Всесоюзным радиокомитетом СНК СССР в лице А. А. Тищенко и артистом Д. Смоличем для выступлений у микрофона в радиопостановке «Ромео и Джульетта» в роли Ромео. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 16.
8. Ємець О. Закоханий в театр. До 100-річчя від дня народження Юлія Мейтуса / О. Ємець // Музика. – 2003. – № 4. – С. 28–29.
9. Жолдак В. Чотири сторінки біографії / В. Жолдак // Вечірній Київ. – 1975. – 6 березня.
10. Йориш В. Бісова ніч : [програма балету сезону 1943–1944] / В. Йориш. – [Уфа, 1943].
11. Козицький П. «Бісова ніч» / П. Козицький, композитор // Радянське мистецтво. – 1945. – 23 травня.
12. Лакштанау І. Дзвіз його творчасці / І. Лакштанау // Літаратура і мастацтва. – Минск, 1963. – 19 люты.
13. Марков П. А. Оперно-драматическая студия имени К. Станиславского / П. А. Марков // Театральная энциклопедия : в 6 т. – Т. 4 : Нежин – Сярев / гл. ред. П. А. Марков. – М. : Сов. энциклопедия, 1965. – Стб. 193.
14. Мейтус Ю. Бісова ніч. Програмка балету сезону 1943–1944 / Ю. Мейтус. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 3. – Д. № 5.
15. Мейтус Ю. «Бісова ніч» / Ю. Мейтус // Восточно-Сибирская правда. – 1944. – № 31, 13 февраля.
16. Новицкая Л. П. Эстафета молодым: К. С. Станиславский в оперно-драматической студии. Из воспоминаний / Л. П. Новицкая. – М. : Либроком, 2012. – 248 с.
17. Новицкая Л. П. Уроки вдохновения / Л. П. Новицкая. – М. : Всерос. театр. об-во, 1984. – 113 с.
18. Пропуск, видан Народным Комиссариатом Внутренних Дел. Главсевморпуть. Главное Управление Рабоче-Крестьянской Милиции на временное проживание в г. Владивосток, Анадырь на б/х «Ногаево», «Провидение» с 04 июня по 04 сентября 1940. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич.
19. Свидетельство взамен диплома № 4/К. – Архів відділу кадрів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка.
20. Смолич Дмитро Миколайович. Особова справа 21/8. – Архів відділу кадрів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка.

21. Смолич Д. Провідне завдання творчого колективу / Д. Смолич // Радянське мистецтво. – 1946. – Травень.
22. Смолич Д. Режисерська експлікація / Д. Смолич. – Архів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. – Д. Смолич. – Папка № 29. – Д. № 5.
23. Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка. Історія і сучасність / Ю. Станішевський. – К. : Муз. Україна, 2002. – 736 с.
24. Старинкевич Е. «Травиата», прем'єра в театре оперы и балета им. Т. Г. Шевченко / Е. Старинкевич // Правда Украины. – 1946. – 2 марта. – № 46 (2242).
25. Стефанович М. Київський державний ордена Леніна Академічний театр опери та балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка : історичний нарис / М. Стефанович. – К. : Мистецтво, 1968. – 273 с.
26. Сухиненко В. Мастерски сделанный спектакль / В. Сухиненко // Восточно-Сибирская правда. – 1943 – № 34, 11 февраля.
27. Туркевич В. Хореографічне мистецтво України у персоналіях / В. Туркевич. – К. : Інтеграл, 1999. – 224 с.
28. Юнакевич О. Успіх молодих / О. Юнакевич // Радянське мистецтво. – 1946. – 6 лютого.

Тітова Г. І. Дмитро Смолич: початок творчого шляху. У науковий обіг уведено біографічні відомості про Дмитра Смолича, зокрема прокоментовано матеріали, які стосуються періоду його навчання у фундатора оперно-драматичної студії К. Станіславського. Охарактеризовано багатогранне творче обдарування режисера, визначено чинники формування його як митця, проаналізовано перші кроки фахового становлення, зокрема його першу постановку опери «Травиата» Дж. Верді сезону (1945/1946) на сцені Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

Ключові слова: режисерська інтерпретація, постановка, музична драматургія.

Титова Г. И. Дмитрий Смолич: начало творческого пути. В научный оборот введены биографические данные о Дмитрие Смоличе, в частности прокомментированы материалы, относящиеся к периоду его обучения у основателя оперно-драматической студии К. Станиславского. Охарактеризовано многогранное творческое дарование режиссёра, факторы, повлиявшие на формирование его как художника, проанализированы первые шаги профессионального становления, в частности его первую постановку оперы «Травиата» Дж. Верди сезона (1945/1946) на сцене Киевского театра оперы и балета имени Т. Г. Шевченко.

Ключевые слова: режиссёрская интерпретация, постановка, музыкальная драматургия.

Titova H. I. Dmytro Smolych: Early Career. The article introduces biographical information about D. Smolich, in particular the material relating to the period of his studies with the founder of the Opera and Drama Studio K. Stanislavsky. It characterizes the creative talent of the director, the factors forming him as an artist, analyzes the first steps of his professional path, including his first production of the opera “La Traviata” by G. Verdi in the season (1945/1946) on the stage of the Kyiv Shevchenko Opera and Ballet Theatre.

Keywords: directorial interpretation, production, musical dramaturgy.